

de trein brengt hem in vliegende vaart waar hij wezen wil; moet hij op een plaats wezen, waarheen er nog geen trein is, dan stapt hij in een motor-kar, en snelt over de weg.

Twee honderd jaren geleden waren de toestanden heel anders. Spoorwegen waren er niet, ja er waren niet eens rijwegen in 't gehele land. De enige weg, die als zulks de naam verdiende in 't jaar 1685, was de weg van 't Kasteel aan Tafelbaai naar Stellenbosch, en zelfs die weg was niets anders dan 'n verzameling van wagensporen dwars door 't veld. Reparaties werden er niet aan gedaan, en elke reiziger zocht de richting die hem 't gemakkelijkst voorkwam.

In het jaar 1679 kwam hier als Goeverneur van de Kaap 'n zekere Simon van der Stel, 'n bekwame en doortastende man, die in 1680 het dorp Stellenbosch stichtte. Gedurende de eerste jaren van z'n bestuur brachten enige voornamen uit de Namaquastam Tafelbaai 'n bezoek en brachten onder meer andere dingen enige stukken kopererts mede. Ze vertelden dat er grote bergen in hun land waren, die uit dat erts bestonden. Ook verhaalden ze van 'n grote, brede rivier, die in 't noorden van hun land in de zee liep. Kunnen jullie me zeggen welke rivier dat was?

Op grond van deze berichten zond van der Stel in 1683 en 1684, achtereenvolgens twee ekspedities naar 't noorden om te zien of er iets waar was van die verhalen. Droogte en andere oorzaken verhinderden beide ekspedities om heel ver door te

dringen, maar de laatste bracht toch werkelijk 'n hele zak kopererts, dat zij zelf van 'de Namaquas hadden gekregen. Het gesmolten erts bleek 'n grote hoeveelheid zuiver koper te bevatten.

Koper is 'n kostbaar metaal. Zelfs vandaag betaalt men nog (1915) omtrent £80 voor een ton of 2000 pond gewicht koper. Van der Stel meende dus dat de Oost-Indiese Kompanjie 'n groot voordeel zou behalen, als er werkelijk koper in hoeveelheden in Namaqualand was, en men 't kopererts gemakkelijk naar Holland kon zenden. Daarom besloot hij zelf daarheen te reizen en ter plaatse een degelijk onderzoek in te stellen.

Er werden grote voorbereidselen gemaakt, doch eerst op 25 Augustus 1685 verliet men de Kaap. Was je die morgen op de tegenwoordige Grote Parade te Kaapstad geweest, dan had je 'n aardig gezicht gezien. Daar lag 't kasteel, dat er toen bijna zo uitzag als vandaag en van de Vlaggestok woei de Prinsevlag, oranje, wit en blauw, fier in de wind, met de lange wimpel van de Oost-Indiese Kompanjie erboven. Rechts van het kasteel stonden vijftien wagens, wel niet zò zwaar als onze tegenwoordige transportwagens, maar toch sterk. Voor iedere wagen stonden acht van de langgehoornde Afrikaner ossen; voor elk span stond de Hottentot voorloper; naast elke wagen de drijver met de lange zweep in z'n hand.

Achter die rij wagens waren acht karren, elk door vier sterke muilen getrokken. De wagens, zowel als de karren, waren volgelader

met allerlei goederen ; provisie voor zes maanden, tenten, potten, pannen, kruit, lood, handelsgoederen en andere dingen ; op één wagen zou je zelfs 'n grote schuit gezien hebben met de roeirieden en alles wat verder nodig was erbij. Daar op 'n andere wagen staan 2 kleine kanonnen ; hun

ronde kogels van 2 pond gewicht elk, liggen er langs. Van de karren zijn er 7 van de soort, die we tans Schotsekarren noemen ; de achtste is 'n gemakkelijker rijtuig met 'n kap of, zoals men 't toen noemde, een "huif" van zeildoek. Als je in de kar kan loeren, zal je 'n snaakse kerel zien, een soort van Slamaaier, mooi gekleed en met 'n

ronde tulband op z'n hoofd. Die man is 'n banne-
ling uit Oost-Indië, een prins, met name Dain
Bengale. Hij komt van Makassar, maar daar hij
het de Hollanders daar lastig maakte, heeft de
Kompanjie hem naar de Kaap verbannen. Hij is
dus een soort van gevangene, doch van der Stel
behandelt hem fatsoenlik, en hij mag met de
ekspeditie saamgaan, en heeft zelfs z'n eigen
slaaf om naar z'n behoeften te zien.

Achter al die karren staat een mooi, groot
vierwielig rijtuig, keurig versierd en met 't wapen
en de naamletters V.O.I.C. van de Oost-Indiese
Kompanjie voorzien. Dat is de koets of 't rijtuig
van Goeverneur Simon van der Stel, waarin hij de
ekspeditie zal meemaken. Vier sterké, bruine
paarden zijn ervoor gespannen, en de blanke
koetsier, die mooi aangekleed is en in z'n rechter-
hand een met zilver beslagen zweep houdt, heeft
moeite om z'n ongeduldig span rustig te houden.
Bij de koets staan drie slaven, die de Goeverneur
zullen vergezellen.

Overall bij de wagens staan burgers en soldaten,
of liever de meesten van hen zitten te paard; er
zijn 55 blanken, en 't bevel over dit eskort is
toevertrouwd aan Luitenant Olof Bergh, onder
wie Sergeant Izaak Schrijver als tweede of onder-
bevelhebber dienst doet. Verder zijn er zowat
46 kleurlingen, die als leiders en drijvers werken,
en omtrent 20 Hottentotten, waarvan velen goed
bekend zijn met de taal van de Namaquas en dus
nuttig kunnen zijn als tolken.

Daar komt Zijn Edele de Goeverneur uit 't Kasteel. Hij gaat nog niet mee en zal eerst van middag te paard vertrekken om dan vóór zononder de anderen te achterhalen. Hij komt echter alles inspekteren te samen met de Sekunde, Mijnheer Andries de Man en de bevelhebber van het garnizoen, Kapitein Hieronymus Cruse.

Nu alles in orde bevonden is, geeft de Goeverneur 't sein en de grote stoet, de grootste ekspeditie die nog ooit 't Kasteel De Goede Hoop verlaten heeft, zet zich in beweging. Geheel achteraan lopen 200 losse ossen, 13 paarden en 8 muilen, door de Hottentotten voortgedreven. 't Moet werkelijk een mooi gezicht geweest zijn, en 't zal bijna 100 jaren duren voor weer zulk 'n ekspeditie de Kaap zal verlaten.

Die avond voegde de Goeverneur zich bij de anderen. Men ging al langs Tigerberg tot aan de Paarlberg, volgde toen de vallei van de Berg-rivier, langs Paardeberg en trok over de rivier onderkant de Sonquas-drift, die nu nog die naam heeft. De Drift die men doorging heette toen Misverstands-drift, en aangezien het uit het gehouden dagboek blijkt dat men eerst de 24 Rivieren en toen de Honingberg passeerde, is dit waarschijnlijk dezelfde drift die tans te Bridgetown is.

De reis ging nu verder naar de Piketberg. Het weer was aangenaam; het was kort na de wintertijd en het veld zag er prachtig uit. Hoog en voedzaam gras was overal te vinden, en de

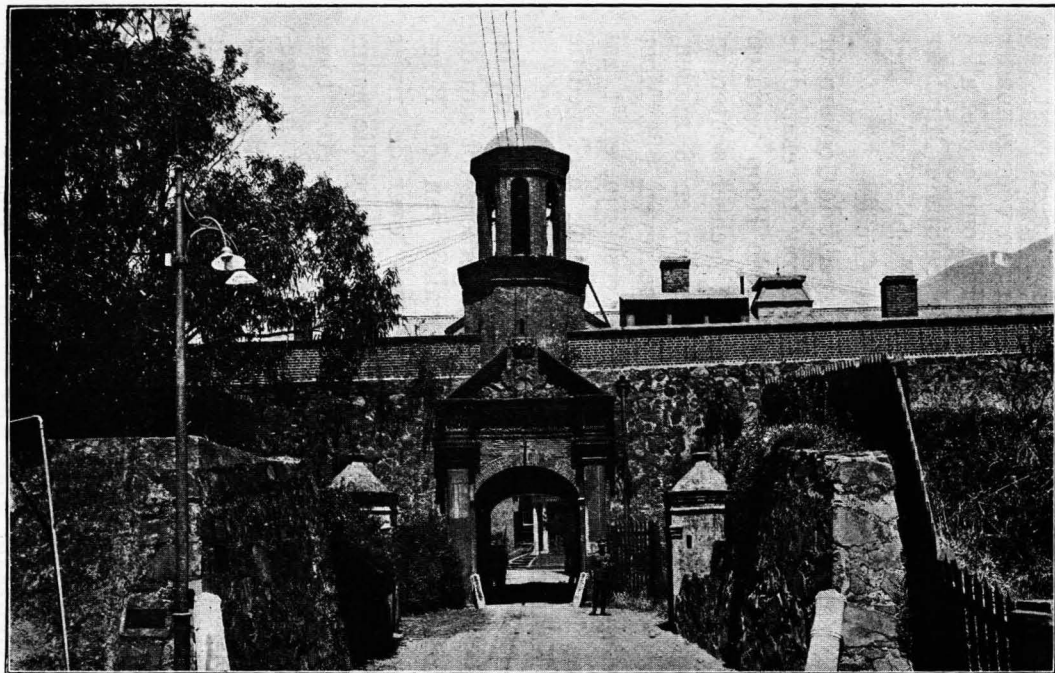
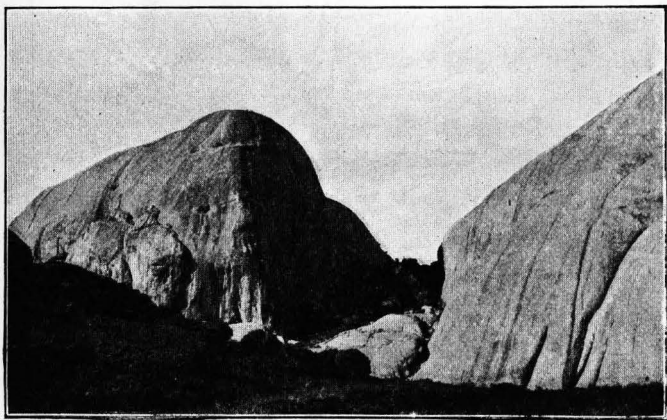

Foto: T. D. Ravenscroft.]

Goeverneur kon niet genoeg de prachtige bloemen bewonderen, die overal te vinden waren.

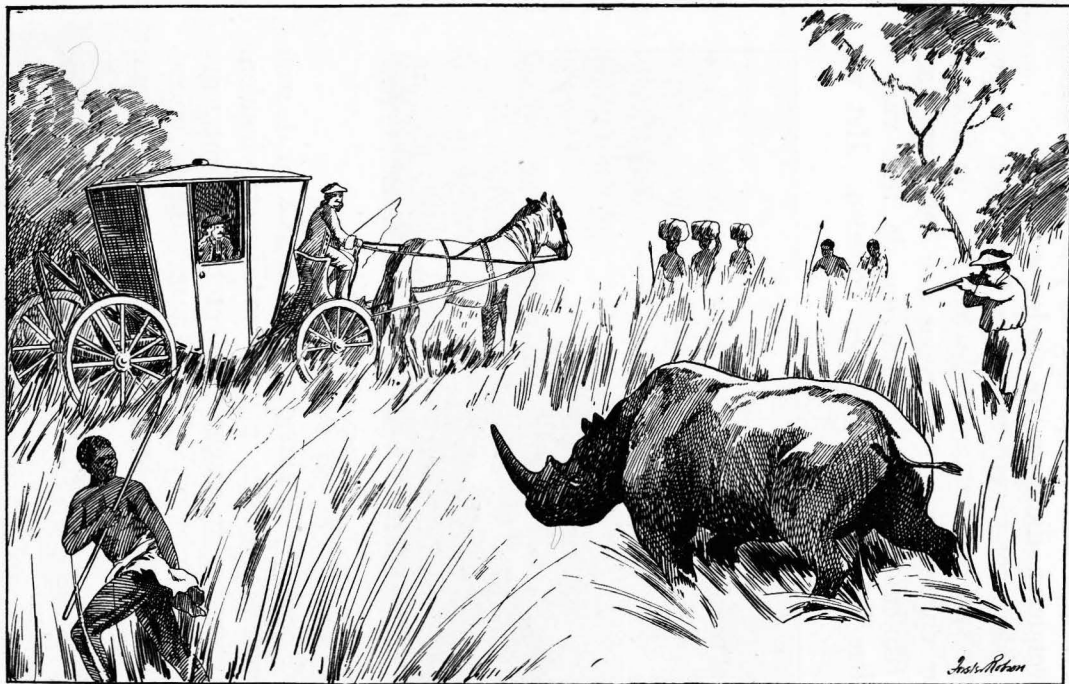
Elke avond werd op 'n geschikte plek 't lager opgeslagen. Eerst werd de tent van de Goeverneur opgeslagen, en daarvoor aan een hoge paal de Hollandse vlag geplaatst, en de tent van 't nodige huisraad en beddegoed voorzien. Het vee

GORDON ROTS, PAARL.

werd bezorgd, de avondmaaltijd bereid, en daarna door de Goeverneur 'n korte godsdienst gehouden. Dan werden de wachten uitgezet, en zocht ieder zich 'n slaapplek uit in 't veld, waar 't hem 't meest lustte. Natuurlik brandde men 's nachts vuren om de wilde dieren van zich af te houden. Op Zondag lag men stil, en werd er behoorlik kerk gehouden.

Niet ver van de Piketberg, op een plek die

DE GOEVERNEUR EN DE RENOSTER.

vandaag nog Renosterrug heet, kwam de ekspeditie bijna aan 'n ongelukkig einde, en werd 't leven van de Goeverneur in groot gevaar gebracht. Uit het hoge gras sprong plotseling 'n ontzagelijke renoster te voorschijn, die om de ene of andere reden in woede ontstak toen hij de processie ontwaarde. Hij stormde er recht op af, zodat de mannen, blank of gekleurd, links en rechts wegstoven. Toen maakte hij 'n dolle charge op de koets van Simon van der Stel, en deze, het gevaar ziende, sprong aan de andere kant uit het rijtuig, en maakte ook dat hij uit de voeten kwam. De renoster zette hem achterna, en zou Z. Ed. zeker achterhaald en vertrappt hebben, als een van de soldaten hem niet met een kogel getroffen had, waarop het woedende dier omsprong en tans de ruiters aanviel, sommigen waarvan van schrik haast van hun paarden vielen. Men schoot verscheiden keren op 't dier, doch schoot natuurlijk slecht in al die herrie, en de renoster, blijkbaar tevreden dat hij 'n hele Hollandse ekspeditie feitelijk op de vlucht had gejaagd, snelde 't veld in, zonder blijkbaar enig letsel te hebben bekomen.

Wat moet die renoster die avond gelachen hebben, toen hij z'n avontuur aan z'n maters vertelde. "Dat zijn je dappere Hollanders, hoor!" zal hij wel in renostertaal hebben uitgeroepen.

HOOFDSTUK XI

Een Goeverneur op Reis (*Vervolg*)

DE ekspeditie nam 'n meer westelijke weg dan vroeger Danckaert en Meerhoff gedaan hadden, en bereikte de Olifantsrivier eerst op de 15de September. Een aantal van de burgers, die tot hier de Goeverneur hadden vergezeld, keerden nu terug, nadat ze eerst 'n grote hoeveelheid wild hadden geschoten, en dat op hun wagens hadden geladen.

Daar de rivier heel wat water had, moest men de schuit gebruiken om mensen en goederen over te brengen, wat 'n paar dagen in beslag nam. Toen trok men voort en bereikte op de laatste dag van de maand de Grote Doornbosrivier, aan de noordzijde, waar op 4 Oktober, de eerste Namaquas werden ontmoet.

14 Oktober was de verjaardag van Simon van der Stel, en deze werd behoorlik gevierd door het afschieten van de kanonnen en geweren als saluut. Men bevond zich toen juist bij enige grote kralen van de Namaquas en dezen gaven een grote dans, op dezelfde wijze als Kapitein Akembie die aan Meerhoff had doen vertonen. In dank deed de Goeverneur 'n os slachten en 'n vaatje brandewijn onder de bezoekers van de kraal uitdelen.

Eindelijk, op 21 Oktober, bereikte van der Stel

werkelijk de Grote Koperberg, nadat hij iets meer, dan drie honderd mijl afgereisd had.

Hier bleef men 14 dagen vertoeven, verzamelde kopererts en onderzocht de omstreken. Men was tans in een dor, met klippen en rotsen bedekt land, waar weinig gras en hout, en de voornaamste plant de aloë was. De streek, zoals men van de Namaquas vernam, kon zo droog worden, dat er geen water voor uren ver te krijgen was, maar dit jaar had 't gelukkig goed geregend, schoon ook reeds op verscheiden plaatsen de riviertjes en waterlopen droog waren.

Van der Stel was nu overtuigd, dat er 'n ontzettende hoeveelheid koper in 't land was, dat miljoenen waard was. Het was natuurlijk te ver om het naar de Tafelbaai te vervoeren, en de Goeverneur besloot dus westwaarts te gaan naar de kust, en die te onderzoeken in de hoop 'n geschikte haven te vinden. En nu begonnen de werkelijke moeilijkheden van de tocht. Men moest eerst 'n heel eind terug, om 'n weg naar de zee te vinden, en 't land dat men daarop doorging, was niet veel beter dan 'n woestijn. Twaalf dagen moest men sukkelen voor men de kust bereikte op 'n plek, waar 'n kleine rivier uitmondde. En nu trok men twintig dagen lang noordwaarts, want van der Stel wilde de monding van de grote rivier bereiken, die hij meende niet ver af zou kunnen zijn, want langs de kust vond men zware doornbomen, enz., aangespoeld. Maar dit doel bereikte de Goeverneur niet, en 't verste dat hij komen kon, was 'n punt omtrent

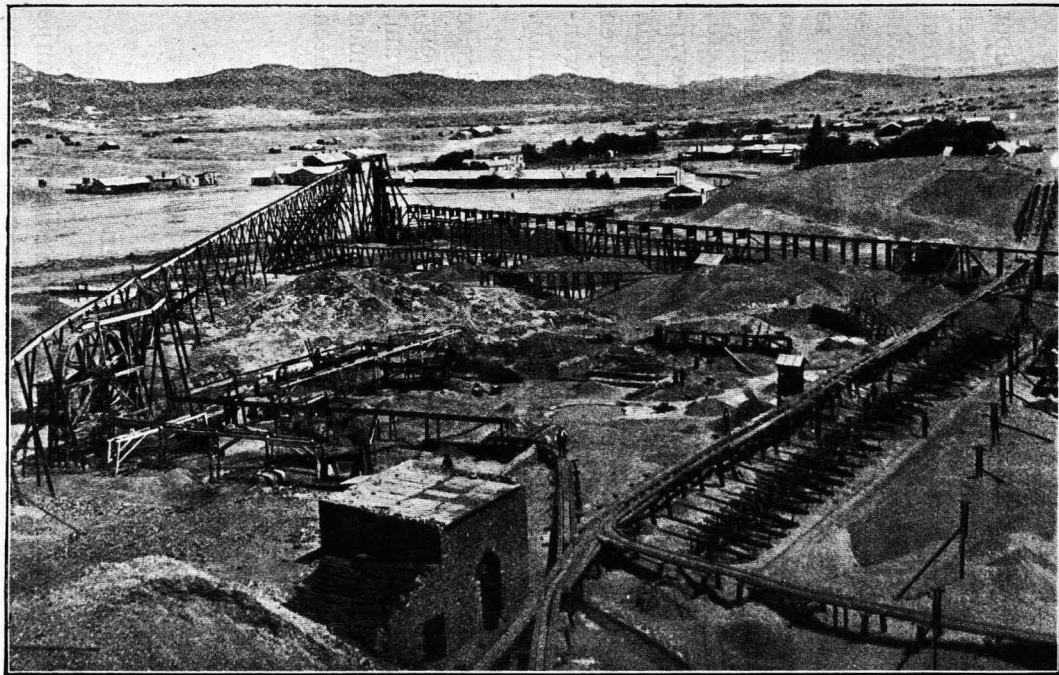
75 mijlen ten zuiden van de monding van de rivier. Daar hij echter overtuigd was dat de rivier bestond, gaf de Goeverneur hem de naam van *Vigiti Magna*.

Een haven kon Simon van der Stel ook niet vinden; al wat hij kreeg was 'n rotsachtige, kleine baai, waar de zee geweldig sterk insloeg, en niet meer dan drie schuiten 'n veilige legplek konden vinden. Er was dus geen gelegenheid om al de grote rijkdom, die op de aarde verspreid lag, uit te voeren, en teleurgesteld moest de Goeverneur ten laatste de terugreis aanvaarden.

Het nam de ekspeditie achttien dagen om weder de Olifantsrivier te bereiken, en die achttien dagen waren zware dagen. Het vee was uitgeput en bezweek bijna van dorst. Men moest dikwels 'n gehele nacht met de wagens doortrekken om 'n plekje te vinden, waar men genoeg water voor mens en dier kon krijgen. De hitte putte allen uit, en aller harten juichten van vreugde toen men ten laatste weder de vruchtbare vallei van de Olifantsrivier bereikte. Van hier af deed de Goeverneur weer een inspektie van de kust en onderzocht onder andere de Lambertsbaai.

Op 26 Januarië 1686 bereikte men eindelijk weer 't Kasteel, na 'n afwezigheid van vijf maanden en één dag. De burgers waren blij hun Goeverneur weer in goede gezondheid terug te zien, en jullie zullen wel willen geloven dat Simon van der Stel zelf blij was, om weer thuis te wezen.

Het westelik gedeelte van de Kaap Kolonie

OOKIEP MIJNEN.

was nu vrij wel bekend. Nu moest men naar het Oosten.

De rijke kopermijnen in Namaqualand, door Goeverneur van der Stel ontdekt, bleven meer dan 150 jaren ongebruikt liggen. Eerst omtrent het jaar 1850 wijdde men weder z'n aandacht aan de zaak. Eerst werd 'n kleine, later 'n grotere maatschappij opgericht om de Kopermijnen te ontginnen. Tans worden grote mijnen ontgonnen te O'Kiep, Springbokfontein, Konkordia en andere plaatsen. Het erts wordt in 't land zelf geroosterd, om 't van de voornaamste onzuiverheden te bevrijden, dan wordt 't per spoor naar Port Nolloth, 'n open en onveilige rede op de kust, vervoerd en op schepen geladen, die 't vervoeren naar Swansea, 'n stad in 't zuiden van Wallis (Engeland). Daar wordt 't erts gesmolten.

Tot nog toe heeft men maar 'n klein gedeelte van de grond bewerkt; de Grote Koperberg, waar Simon van der Stel met zoveel moeite kwam, ligt bijna nog onaangeroerd, en zal eerst kunnen ontgonnen worden, als men er 'n spoorweg heen gemaakt heeft.

HOOFDSTUK XII

Naar het Oosten

REEDS in 1672 had de Oost-Indiese Kompanjie bezit genomen van een strook grond in de buurt

van het tegenwoordige Somerset West in 't zogenaamde Hottentots-Holland. Later schijnen troepjes burgers, die in 't geheim en tegen de wet, handel in vee dreven met de Hottentotten, doorgedrongen te zijn tot bij 't tegenwoordige Swellendam; maar van die tochten is weinig bekend. Zoveel is zeker dat reeds in 1680 Hottentotstammen, die ver van de Kaap naar de oostkant woonden, van de blanken die in Tafelbaai woonden hadden gehoord, en dat aan de andere kant de blanken hadden gehoord van de Hessequas, de Attequas, en andere Hottentotstammen die daar woonden, en van welke men verhaalde, dat ze grote troepen vee bezaten.

In 1687 kwam er bij het Kasteel een afgezant van de Koning van de Inqua-stam aan, die heel wat pochte op de macht en rijkdom van z'n heer, die, zoals hij zeide, begerig was om handel te drijven met de blanken. Toen in het volgende jaar 'n tweede gezantschap van 't opperhoofd van de Inquas 'n bezoek bracht aan de Kaap, besloot Goeverneur van der Stel 'n ekspeditie in die richting te zenden, en op 4 Januarië 1689 verlieten 22 blanken, vergezeld van 'n aantal dienstboden, 't Kasteel. Men had twee wagens en enige pakossen bij zich en was goed van alles voorzien. De ekspeditie stond onder 't bevel van Vaandrig Izaak Schrijver, dezelfde die als sergeant de Goeverneur op z'n reis naar Namaqualand had vergezeld.

Men trok over de tegenwoordige Sir Lowry's

Pas, en hield al oostwaarts, meer of min langs de tegenwoordige weg die van Somerset West over Caledon en Swellendam naar Heidelberg gaat. Het was 'n heerlijk land, waar men door trok, en de natuur was prachtig. Overal vruchtbare riviervalleien, zoals die van de Brede en Zonder Eind rivieren, die bewoond werden door verschillende Hottentotstammen en er rustig hun vee weidden. Ze heetten de Gauriquas, de Hessequas, de Chainouquas, de Attaquas en de Outeniquas. Allen gedroegen zich vreedzaam tegenover de blanken, maar tevens klaagden allen over de plunderingen van de Sonquas of Bosjesmannen, die hun 't leven erg zuur maakten.

Van de Outeniquas kreeg Izaak Schrijver enige bekwame gidsen en door dezen geleid, drong hij door tot dichtbij het tegenwoordige Oudtshoorn. Hier vandaan wendde hij zich noordwaarts en trok door 't schilderachtige gebergte, dat we nu de Zwarte Bergen noemen. Door welke pas hij kwam is niet juist te zeggen, maar uit z'n beschrijving lijkt 't of hij door de tegenwoordige Meiringspoort kwam. Toen hij 't gebergte door was, kwam hij bij 'n grote kraal van Hottentotten, en dit bleek de hoofdkraal van de Inquas te zijn. Het opperhoofd, wie z'n naam door Schrijver als Hijko nwordt gegeven, bewees 'n vriendelik man te zijn, en er was geen twijfel aan of deze Hottentotten waren zeer rijk aan vee, want de ekspeditie slaagde er in om niet minder dan 500 beesten en een aanzienlijk aantal schapen van hen te ruilen.

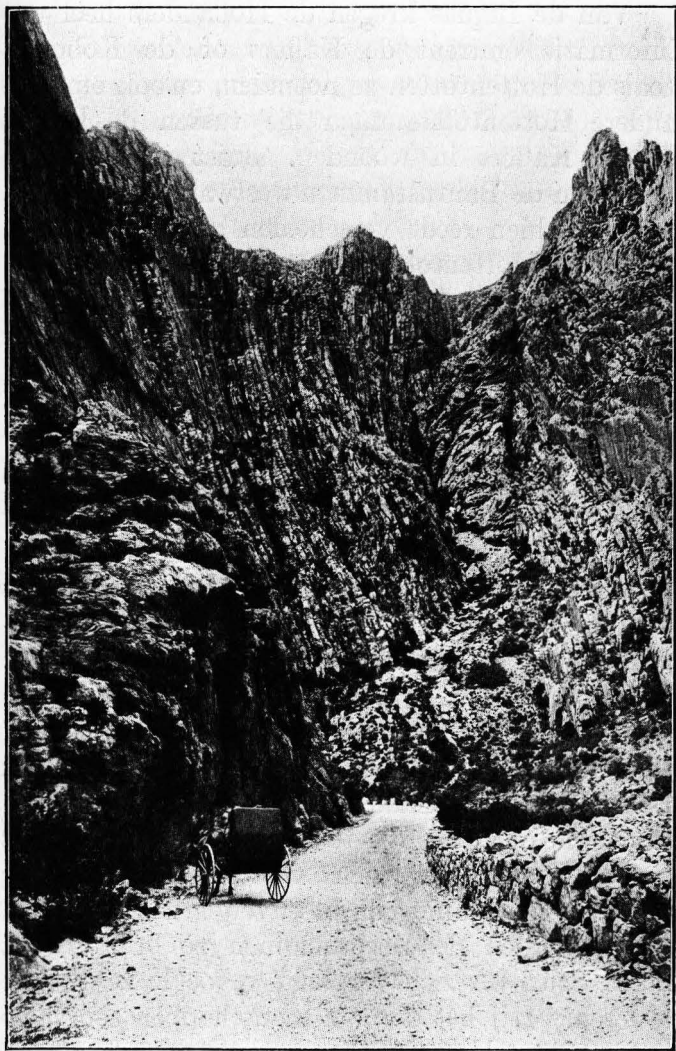

Foto : T. D. Ravenscroft.]

ZWARTEBERG PAS, PRINCE ALBERT.

E

Van de Inquas kregen de Hollanders heel wat informatie omtrent de Kaffers of de Kobonas, zoals de Hottentotten ze noemden, en ook omtrent andere Hottentotstammen die tussen de Inquas en de Kaffers in woonden. Juist in deze tijd begonnen de Bantustammen westwaarts te dringen, en er hadden reeds verscheiden gevechten tussen hen en de Hottentotten plaats gevonden.

De Inquas waren zeer verslaafd aan het roken van *dagga* of wilde hennep. Die plant groeide niet in hun land, maar ze kregen die door handel van de Hottentotstammen, die nader bij de kust woonden.

Zeer ingenomen met z'n verblijf bij Koning Hijkon, die hij rijke geschenken gaf, begon Vaandrig Izaak Schrijver eindelijk de terugtocht. Toen hij in 't land van de Attaquas kwam, vernam hij dat 'n troep Bosjesmannen een aanval op deze Hottentotstam had gedaan en veel vee had geroofd. Enige dagen later vertoonden diezelfde Bosjesmannen zich in de buurt, waar de ekspeditie zich bevond, en 't scheen dat deze rovers, die heel wat vee bij zich hadden, lust hadden om zich met de blanken te meten, of altans die te beroven van 't vee, dat de ekspeditie met zich voerde. De Vaandrig vermeed zoveel mogelijk bloedvergieten; doch ten slotte werden de Bosjesmannen zò brutaal, dat Izaak Schrijver zich verplicht gevoelde ze 'n lesje te leren. Hij liet dus z'n manschappen een salvo op de rovers lossen. Dertig van hen vielen dood of gewond ter aarde; de rest sloeg op 'n wilde

vlucht en liet al het door hen gestolen vee achter, dat door de blanken in bezit werd genomen. Jullie kunnen geloven dat de Attaquas erg blij waren dat hun vijanden zo gevoelig gestraft waren. Een deel van 't genomen vee gaf de Vaandrig aan de Attaquas terug; het andere behield hij zelf, maar gaf daarvoor geschenken aan hen.

Zonder verdere wederwaardigheden bereikte de ekspeditie weder 't Kasteel op 6 April 1689, met meer dan duizend stuks groot vee en 'n grote hoeveelheid schapen, 't grootste getal dat ooit naar de Kaap was gebracht.

De gevolgen van deze tocht waren van groot belang voor de geschiedenis van Zuid-Afrika. Toen bijna 20 jaren later er troebelen aan de Kaap ontstonden, en de burgers uit de buurt van 't Kasteel wilden weggkomen, sloegen ze de weg in naar de heerlike en waterrijke valleien van het Oosten, en op die wijze breidde zich de volkplanting uit. Maar terwijl de Witte man oostwaarts ging, kwam de Zwarte man westwaarts, en toen ze elkander ontmoetten, moest de strijd gestreden worden, om te zien wie baas zou blijven in dit land. Die strijd duurde meer dan honderd jaar, en er zijn mensen, die zelfs nu nog geloven, dat men er nog niet 't laatste van heeft gezien.

HOOFDSTUK XIII

Een ongelukkige Tocht

HET is de morgen van 10 Julie 1737, en 't regent hard in de Kaapstad. In een van de kamers van 't Kasteel, waar een knappend vuurtje in de haard brandt zit 'n man aan 'n grote tafel te schrijven en stoort zich niet aan weer of wind. Die man is Rijk Tulbagh, Sekretaris aan de Volkplanting van de Kaap de Goede Hoop, nu in z'n acht-en-der-tigste jaar.

Er wordt aan de deur geklopt, en op 't "Binnen," dat Tulbagh doet horen, komt 'n sergeant van de wacht in en zegt, dat er aan de poort 'n manis, die noodzakelik de Goeverneur moet spreken.

"De Goeverneur is niet op 't Kasteel vandaag, en de Sekunde is gisterenavond naar Stellenbosch vertrokken," zegt de Sekretaris, en na zich een ogenblik bedacht te hebben, vervolgt hij :

"Laat de man maar hier komen, dan kan ik horen, wat hij hebben wil."

Een paar minuten daarna komt de Sergeant weer binnen en wijst op 'n druipnatte man, die even buiten de drempel van de deur staat. Tulbagh staat op en gaat naar de man toe.

"Kerel, wat zie jij er uit, ja, kijk eens, zò kan je niet hierin komen. • Wat is er van je dienst ? "

"Meneer, ik wou aan de Goeverneur 'n vreeslike moord rapporteren, die plaats gevonden heeft."

“Wat, ’n moord?” roept Tulbagh uit, en zich tot de Sergeant wendende zegt hij:

“Sergeant, zie dat die man wat droge kleren en stevels krijgt. Trek hem des noods ’n oude uniform aan en breng hem dan weer hier.”

Een half uur later is de man, nu gehuld in ’n oud pak van de Sergeant, dat hem vrij wel past, weer in de kamer.

“Ga maar zitten,” zegt Tulbagh vriendelik; “je ziet er nou ten minste beter uit, vriend. Wat is je naam?”

“Hendrik Scheffer,” antwoordde de vreemdeling.

“Je bent zeker ’n Duitser.”

“Ja, meneer, vroeger was ik soldaat in dienst van de Kompanjie.”

“En wat ben je nu?”

“Olifant-jachter, meneer.”

“En wat omtrent de moord?” vroeg Tulbagh.

“Ja, meneer, ’t is ’n lange storie, maar ik zal ’t zo kort mogelijk maken.”

“Begin maar bij ’t begin,” antwoordde de Sekretaris, en hij nam ’n stuk papier voor zich en ’n potlood in de hand.

De man schraapte z’n keel en begon toen:

“Ik heb al drie tochten naar ’t Oosten gedaan om olifanten te schieten. In Mei van verleden jaar kwam ’n zekere Hendrik Hübner, vroeger ook soldaat, maar later ’n burger, die in de Langebergen woonde, naar mij toe en vroeg mij of ik hem niet vergezellen wilde naar Kafferland, om

olifanten te schieten, en ik stemde toe. Tegen 't einde van de maand, vertrokken we. We waren met ons elven. Daar was Hübner, Hendrik, Daniel en Jan de Vries, mijn broeder Willem, Jan en Gert van Vuuren, Frederik Hübner, Andries Esterhuis en Chrisoffel Hoogreede en ik. We hadden dertien wagens bij ons, paarden, 'n klompje ekstra ossen en zowat 40 slaven en Hottentotten."

"Wacht even," viel Tulbagh de man in de rede, en hij liet hem de namen herhalen, en schreef die toen op. Daarop vervolgde Scheffer :

"In het begin ging alles goed. We bereikten de kraal van kapitein Babejaan, het hoofd van de Gonaquastam, die half Hottentotten, half Kaffers zijn. We dreven hier wat handel, maar olifanten waren schaars, en we gingen daarom verder naar de kraal van Palo, die de Grote Koning van de Kaffers is. De inboorlingen hier hadden geen ivoor, maar ze behandelden ons vriendelik en zeiden, dat we veel olifanten zouden vinden in 't land van 'n andere Kafferstam, die ze de Tembu's noemden, en die meer naar 't noordoosten woonden. Geen van ons was nog zover geweest, maar Palo gaf ons 'n paar gidsen mee, en we hadden 'n goeie jacht in 't land van de Tembu's. Daar ontmoetten we vier andere blanken, ook uit deze volkplanting, die heel wat vee en vellen hadden gehandeld."

"Weet je hun namen?" vroeg de Sekretaris.

"Louis Cloete, Jan de Bruijn, Philip Constant, en Anthonie Pottier. Ze voegden zich bij ons

en te zamen gingen we verder totdat we in het land van een andere Kafferstam kwamen, die zich de Nomotis noemden. Ze behandelden ons goed, en schenen blanke mensen te kennen, doch hadden nog nooit 'n wagen gezien. Later vonden we uit, hoe ze blanke mensen kenden: er waren blanken die bij hen woonden."

"Wat!" riep Tulbagh uit; "zijn er van onze drosters zò ver gegaan?"

"Ze waren niet van deze volkplanting, mijnheer," antwoordde Scheffer, "maar Engelsen. We konden niet uitvinden, wanneer ze daar kwamen, maar 't schijnt dat omtrent 'dertig jaar geleden een groot Engels schip op de kust daar vergaan is. Er waren 'n aantal dames en kinderen aan boord en ook Indiërs. De meesten verdronken, maar drie Engelse jongens, drie Engelse meisjes en 'n paar van de Indiërs werden gered. Ze groeiden onder de Kaffers op en trouwden met Kaffer meisjes en mannen."

"Ken je hun namen?" vroeg de Sekretaris.

Hendrik Scheffer haalde uit z'n broekzak een vuil stuk papier, deed 't open, haalde er 'n ander wit stuk papier uit en zeide:

"Cloete heeft de namen op dit papiertje geschreven."

Rijk Tulbagh nam het papier en las: "Thomas Willen, Henry Clerk, William Biljert," die hij toen overschreef.

"En wisten ze niet de naam van 't schip dat vergaan is?" vroeg hij nogmaals.

“Neen, ze zeiden dat ze die vergeten hadden, en ze te klein waren.”

“En de vrouwen?” was de volgende vraag.

“Die hebben we niet gezien, want die woonden in 'n andere kraal. Maar de mannen kennen we goed, want wij bleven geruime tijd bij die kraal en handelden heel wat ivoor. Eindelijk besloten we de terugweg te aanvaarden.”

HOOFDSTUK XIV

Een ongelukkige Tocht (*Vervolg*)

“DE drie Engelsers gingen met ons mede tot aan de kraal van Palo. Het had veel geregend, de wegen waren zwaar en de rivieren vol, en toen we na veel sukkelen bij Palo aankwamen, waren onze ossen en ook wij zelf zo moede, dat we besloten enige weken bij Palo's kraal door te brengen.

“Na twaalf dagen daar vertoefd te hebben besloten negen van ons, waaronder ik, om met zeven wagens vooruit te gaan. Hübner zou een paar dagen later achter ons aankomen; bij hem waren z'n broer Frederik, Andries Esterhuis, Gerrit van Vuuren, Philip Constant, en Anthonie Pottier en zowat twaalf van 't volk.

“De negen van ons trokken vijf uur lang met onze wagens voort en kwamen toen aan een rivier,

die zò vol was, dat we er niet durfden door te gaan. De drie Engelsen waren ook bij ons, en zouden bij ons blijven, totdat Hübner weer bij ons was. De rivier bleef echter hoog en rees eerder dan dat het viel, en eerst de achtste dag na onze aankomst aan z'n oevers, was het zover gezakt, dat we eraan konden denken de volgende morgen erdoor te gaan.

“Maar die middag, juist na het middagmaal, zagen we twee van Hübners Hottentotten, ²⁸zò hard ze konden op ons kamp aflopen. Ze waren geheel buiten adem toen ze bij ons kwamen, en toen vertelden ze 'n vreeslike storie. Het bleek dat die morgen vroeg een van de Hottentotten bemerkt had dat er een merkbare opgewondenheid onder de Kaffers in Palo's kraal heerste en dat verscheiden van de Kaffers in krijgsdos en ten volle gewapend rondliepen. Hij kreeg argwaan, ging naar Hübner, en waarschuwde deze, hem aanradende zich en de zijnen gereed te maken tot verdediging, daar de Kaffers iets kwaads in de zin hadden. Maar Hübner lachte hem uit en zeide dat de Kaffers zich zeer vriendelijk gedragen hadden, en dat hij zelf die dag 'n aantal van de onderkapiteins verwachtte, om met hem handel te drijven. Hübner bleef dus rustig voor z'n tent zitten te roken; de andere blanken waren in de tent. Een weinig later kwam er een klompje Kaffers, die acht ossen brachten, met de boodschap dat Palo die aan de blanken als geschenk zond. Hübner begon met hen in de Kaffertaal te spreken, maar de twee

Hottentotten, die zich in een bos, niet heel ver van de wagen verborgen hadden, verstonden niet, wat ze spraken. Plotseling zagen ze dat een van de Kaffers z'n assegai ophief en Hübner doorstak. De arme kerel rukte de assegai uit de wond, en trachtte, schoon zwaar gekwetst, z'n geweer te bereiken, dat tegen de paal van de tent stond, maar voor hij zulks kon doen, werd hij door 'n tweede Kaffer doorboord en viel. Toen bestormden de Kaffers de tent, waar ze Frederik Hübner, Andries Esterhuis, en Gerrit van Vuuren vermoordden. De twee andere blanken, Philip Constant en Anthonie Pottier trachtten toen zich door de vlucht te redden, doch werden spoedig ingehaald en afgemaakt.

“De twee Hottentotten, voor hun leven bevreesd, zetten 't nu op 'n lopen, maar toen ze bemerkten dat ze niet achtervolgd werden, verborgen ze zich weder in een bos, om te zien, wat de Kaffers verder zouden doen. Eerst zagen ze, dat de ellendelingen de lichamen van onze makkers gruwelijk verminkten, en toen begonnen om de wagens af te laden, die verscheiden duizend guldens in waarde bevatten aan ivoor, koper, tabak, brandewijn en andere handelsartikelen. De wagens werden toen aan brand gestoken.

“Op een van de wagens waren drie vaatjes buskruit. De Kaffers braken die open, maar niet wetende wat dit zwarte goed was, wierpen ze de inhoud van de vaatjes op 'n hoop, en stonden er naar te kijken. Een vonk van de brandende

wagens moet in 't kruit gevallen zijn, want plotseling volgde 'n vreeslike ontploffing, waardoor 'n aantal der omstaande Kaffers gedood en anderen gewond werden. De Hottentotten liepen nu verschrikt weg en sloegen de richting in naar de rivier om ons tijding te brengen.

“Dit vreeslik bericht deed ons in ontzetting geraken, en we vreesden dat de Kaffers elk ogenblik mochten komen om ook ons te vermoorden. Na 'n korte beraadslaging, spanden we onze wagens in, om zo snel mogelijk de rivier door te komen. De drie Engelsen zeiden echter, dat ze niet bevreesd waren voor de Kaffers, die hun geen kwood zouden doen; ze keerden dus naar de kraal van Palo terug. Met hen ging Louis Cloete.

“De andere acht van ons trokken zo snel voort, als de slechte toestand van de wegen ons toeliet, maar reeds op de tweede dag werden we door de Kaffers aangevallen. We schoten 'n aantal van hen neer, waarop de rest terugtrok. Ons vee was echter gedaan, en daarbij kwam dat onze ammunitie opraakte. Hoewel we geen paarden bij ons hadden, besloten we de wagens in de steek te laten, en na ons beladen te hebben met zoveel levensmiddelen als we konden dragen, zetten we onze reis voort, met 't plan zo spoedig mogelijk de kraal van Kapitein Babejaan te bereiken. We hadden 'n moeilijke reis, en 't bleek spoedig dat de Kaffers ons achtervolgden, doch gelukkig bereikten we op de avond van de derde dag de kraal van Babejaan. Christoffel Hoogreede, die ziek was geworden, bleef hier, maar

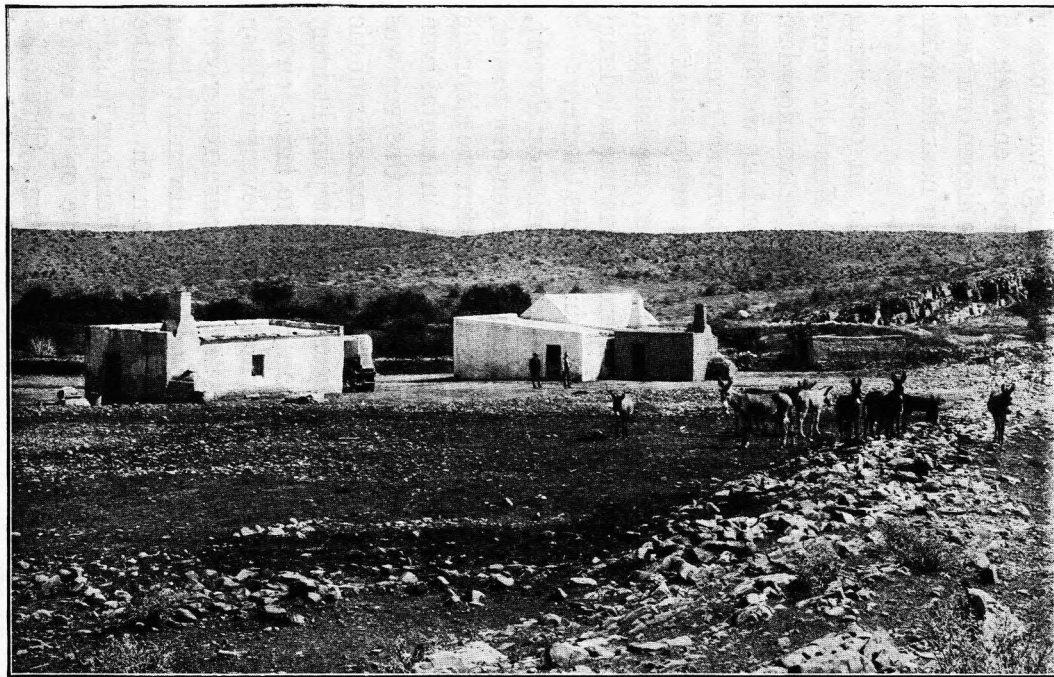

Foto : T. D. Ravenscroft.]

wij anderen gingen verder. Bij de Zondagsrivier ontmoetten we een andere troep blanken, die ook naar het Oosten gingen om olifanten te schieten, en die zich niet wilden laten afschrikken door hetgeen we hun vertelden. Vier van ons sloten zich weder bij hen aan, maar Jan en Hendrik de Vries en ik wilden niet weer ons leven wagen en kwamen naar de Kaap.”

Hier hield Scheffer op, en toen Rijk Tulbagh nog enige regels had geschreven, sprak deze :

“ Waar zijn de anderen ? ”

“ Hendrik de Vries is met mij hier ; Jan de Vries is in Hottentots-Holland achtergebleven.”

“ Wel, ik zal deze verklaring laten uitschrijven, en morgenochtend moeten jij en de Vries dit hier komen tekenen en bezweren, en dan zal ik het aan de Goeverneur geven, om naar bevind van zaken te handelen. Het is 'n treurige geschiedenis, die je me daar verteld hebt, maar jullie hebben zelf schuld daaraan. De Politieke Raad heeft al verscheiden malen plakكات uitgegeven, waarin de burgers belet worden over de grenzen te gaan, en zich te begeven naar de wilde naties in het Oosten. Maar jullie laten jullie verleiden door winstbejag en de zucht om 't kostbare ivoor in handen te krijgen. De Kompanjie kan jullie en zal jullie niet beschermen, als jullie buiten z'n grenzen gaan, en het kan zich niet in die zaken mengen, zonder zelf in oorlog te geraken met die wilde naties. De Kompanjie wil handel drijven en in vrede blijven leven met de inboorlingen. Het heeft al

oorlogen genoeg met de inboorlingen in Indië, en kan hier ook niet schatten en menselevens vermorsen.”

Zò sprak de Sekretaris, volgens z'n plicht. Maar in z'n hart voelde de goede Rijk Tulbagh diep medelijden met de arme Hendrik Scheffer. Hij luidde 'n klokje, en toen de Sergeant verscheen, zeide hij :

“Sergeant, geef die man een flink rantsoen te eten, en z'n kleren, als die droog zijn.” En zich toen tot Scheffer wendende, stopte hij hem stilletjes 'n goudstuk in de hand en fluisterde hem toe :

“Mischien kan dit jou en Hendrik de Vries te pas komen. Tot morgenochtend !”

HOOFDSTUK XV

In de Schaduw des Doods

JULLIE hebben zeker wel eens gehoord van de Delagoa Baai en de stad Lorenzo Marquez, die aan die baai ligt. Vind die baai eens op de kaart !

Vandaag is Lorenzo Marquez 'n vrij grote stad, die flink vooruitgaat, en de Delagoa Baai is 'n druk bezochte haven, waar veel goederen voor de Transvaal worden afgeleverd ; want er loopt 'n spoorweg van de haven van Delagoa Baai naar Pretoria.

De omstreken van Lorenzo Marquez zijn zeer moerassig en ongezond, zoals het geval is met de meeste steden aan de Oostkust van Afrika. Men heeft tans verscheiden van de moerassen rondom de stad drooggemaakt, en daardoor is de koorts, die door, 'n muskiet veroorzaakt wordt, veel verminderd, doch ze is nog lang niet geweken.

Delagoa Baai werd door de Portugezen ontdekt, die er later een handelstatie vestigden. Maar de plek bleek zò ongezond, dat in 1692, ze de statie opgaven. De Oost-Indiese Kompanjie, die reeds tweemaal te vergeefs getracht had de plek te veroveren, meende echter, dat de statie van grote waarde kon worden gemaakt, en men 'n aanzienlike handel in ivoor en goud met de inboorlingen zou kunnen drijven. Men besloot dus de plek in bezit te nemen, doch eerst in 1720 werd dit plan ten uitvoer gebracht. Er is misschien geen treuriger bladzijde in de geschiedenis van Zuid-Afrika dan die poging van de Hollanders om zich te Delagoa Baai te vestigen; daarom zullen we jullie iets ervan vertellen, zoals we 't aangetekend vinden in 't dagboek van 'n man die 't voornaamste deel ervan zelf doorgemaakt heeft.

De Oost-Indiese Kompanjie zond in 1719 uit Holland een aantal manschappen naar de Tafelbaai, die van daar naar Delagoa Baai of de Rio de la Goa, zouden worden vervoerd. Als bevelhebber van deze ekspeditie werd uitgezonden zekere Cornelis van Nieuwhof; doch deze werd ziek en stierf aan de Kaap, en daarop werd een zekere

Willem van Taak tot z'n opvolger aangesteld. Onder hem diende als landmeter een Fransman, met de naam van Jakob de Bucquoi.

Met omtrent 120 man kwam van Taak in April 1721 in de Delagoa Baai aan. Hij vond de daar wonende inboorlingen welgezind, doch arm. Met hun hulp begon hij dadelik aan 't bouwen van een aarden fort of versterking; intussen woonde men in tenten en sliep op de grond. Het was winter en koud zelfs in deze streken; er was gebrek aan groenten en vers voedsel, en spoedig werd de nieuwe volkplanting door de koorts aangetast. Binnen zes weken stierven tweederden van de ekspeditie en ook van Taak, de bevelhebber zelf.

Onder al deze moeilijkheden verzamelde men enig ivoor en andere produkten en zond die met een van de schepen naar Tafelbaai. Kort daarop kreeg men van de Kaap 'n nieuwe versterking van 80 man en heel wat verse levensmiddelen, zodat 't vooruitzicht beter scheen, ofschoon het duidelijk was dat het klimaat, tengevolge van de omringende moerassen, zeer ongezond was, zodat er nog steeds lieden aan de koorts stierven. Maar in April 1722 kwam een nieuw ongeluk hen treffen. Op zekere morgen brachten enigen van de inboorlingen bericht dat drie grote schepen in de baai waren, en deze kwamen dan ook spoedig de rivier opzeilen. Schoon deze schepen eerst de Engelse vlag vertoonden, bleek het spoedig dat ze zeerovers waren.

De Hollanders maakten zich gereed tot de

strijd, en toen de zeerovers hen aanvielen, verdedigden ze zich in het begin dapper, maar de overmacht was te groot. Hun eigen scheepje, de "Kaap" werd eerst door de rovers veroverd, en toen dezen het Fort aanvielen, haalden enige lafaards de Hollandse vlag neder tot teken van overgave.

De rovers namen bezit van al de waren en goederen die in en bij 't Fort waren, doch lieten, tegen hun gewoonte, het garnizoen in leven, schoon ze zich brutaal gedroegen.

De Sekunde van het Fort, Jan van de Capelle, slaagde er in, om met een en twintig blanken in de bossen te vluchten; een zestiental anderen sloten zich bij de zeerovers aan, en dezen voerden ook 't scheepje "De Kaap" mede, alsook de landmeter, Jakob de Bucquoi, die eerst door hen op Madagascar aan land werd gezet, en daarna nog heel wat wederwaa digheden ondervond, vóór hij eindelijk het eiland Java bereikte.

Na het vertrek van de zeerovers kwamen Jan van de Capelle weder te voorschijn met de zijnen waar ze zich in de bossen verscholen hadden. Ze herstelden het fortje zò goed ze konden en hadden toen 'n zware tijd te doorstaan, want ze hadden bijna niets om door ruilhandel levensmiddelen van de inboorlingen te verkrijgen. De zeerovers hadden 't scheepje meegenomen en ze waren dus niet in staat om de regering in de Kaap iets te laten weten omtrent hun ellendige toestand.

Gelukkig kwam er echter spoedig een schip

uit Tafelbaai met levensmiddelen en enige nieuwe manschappen, en toen dit schip naar de Kaap terugging nam het een volledig verslag mee van al 't gebeurde. Dit verslag werd van de Kaap naar de Direkteuren van de Oost-Indiese Kompanjie in Holland gezonden.

Intussen sukkelden de dappere Jan van de Capelle met z'n handjevol mensen zo goed voort als hij kon. Men handelde wat ivoor, aloë, koper, en goud van de inboorlingen; men zond zelfs kleine ekspedities 't binnenland in om te trachten de mijnen te ontdekken, waar de inboorlingen 't goud van daan kregen. Maar 't bleek spoedig dat de inboorlingen in 't binnenland een sterk en oorlogzuchtig ras waren, die zich met geweld en moed tegen de blanken verzetten.

De Kompanjie in Holland wilde nog een krachtige poging doen om vaste voet in Delagoa Baai te verkrijgen. Ze zondden uit Holland een versterking van 120 soldaten en matrozen onder een oude scheepskapitein, Jan de Koning, die opperbevelhebber zou zijn van de volkplanting.

De Koning kwam in Mei 1726 te Delagoa Baai aan. Hij was een flinke en werkzame man, die zich niet liet afschrikken door moeilijkheden, hoe groot ook. Het eerste wat hij deed was om van de hoofden van de omringende Kafferstammen een stuk grond te kopen voor een aantal handelsartikelen, die zowat de waarde hadden van £62 van onze tegenwoordige munt. Daarop bouwde hij een nieuw en groter fort, dat de welverdiende

naam van *Fort Lijdzaamheid* kreeg. Toen 't fort klaar was, zond hij op nieuw 'n ekspeditie 't binnenland in, maar ook deze kwam terug zonder iets van 't goudland ontdekt te hebben.

In Desember 1726 brak de koorts weer uit onder het garnizoen van het fort *Lijdzaamheid*. Binnen korte tijd stierven acht-en-dertig man, en daaronder ook de bevelhebber, Jan de Koning. Jan van de Capelle, een man die blijkbaar een ijzersterk gestel had, moest dus weder de leiding van zaken op zich nemen.

Men zond op nieuw versterkingen, levensmiddelen, en handelsartikelen uit de Kaapstad, en de onvermoeide Jan van de Capelle toog weer aan 't werk. Doch de moeilijkheden, waarmede de dappere kerel te kampen had, waren ontzettend. De soldaten van het garnizoen waren het eentonige, ongezonde en zware leven moede; in November 1727 liepen zestien van hen weg met 't doel de Portugese haven Inhambane te bereiken. Wat van die weglopers geworden is, weten wij niet.

Een erger geval vond in 't volgende jaar plaats. Een groot aantal leden van 't garnizoen vormden het plan de officieren te vermoorden, de magazijnen te plunderen en dan naar 't naastbij zijnde Portugees gebied te trekken. Gelukkig werd dit plan bijtijds aan de bevelhebber verraden en Jan van de Capelle nam scherpe maatregelen. Hij liet 62 man gevangen nemen en onderzocht de zaak. Twee en twintig van de belhamels werden schuldig bevonden en opgehangen; de anderen tot

gevangenisstraf veroordeeld ; de meesten van deze stierven in de gevangenis aan de koorts.

Kort daarop brak er een oorlog uit onder de Kaffers, en van de Capelle vond zich genoodzaakt om Vaandrig Mona met 29 soldaten te zenden ter bescherming van een handelstatie in het binnenland. Ongelukkig raakte Mona in een gevecht met de inboorlingen met 't gevolg dat hij en al z'n volgelingen, op één slaaf na, vermoord werden.

Toen kwam er een einde aan deze ongelukkige zaak. De Kompanjie zag in, hoe hopeloos het was om een volkplanting in zulk een ongezonde streek aan te houden. Meer dan 200 blanken lagen reeds te Delagoa Baai begraven ; duizenden van ponden waren uitgegeven, en men had maar zeer weinig van het geld teruggezien. Uit Kaapstad zond men schepen om 't garnizoen en de goederen van Delagoa Baai terug te brengen, en in Februarije waren allen in de Tafelbaai aangekomen.

Onder de weinigen die 't eerst in 1722 te Delagoa Baai waren aangekomen en nu nog behouden terugkwamen was Jan van de Capelle ; de anderen lagen op 't eenzame veld rondom het Fort Lijdzzaamheid. Alweer een treurige bladzijde uit onze Zuidafrikaanse geschiedenis !

HOOFDSTUK XVI

Monomotapa

WE hebben al zo dikwels de naam van Monomotapa in dit boekje genoemd, dat jullie zeker al nieuwsgierig zullen zijn te vernemen, waar dit land, of wat 't ook zij, gelegen is.

Kijk nu eens naar 'n kaart van Zuid-Afrika en zoek de rivier de Limpopo. Zoek nu de Zambesi Rivier op. Als jullie nu goed kijken, zullen jullie daar vinden de naam *Mashonaland*, dat nu een deel uitmaakt van Rhodesia of het land van de Chartered Kompanjie. Daar woont een Kafferstam, die we gewoonlik de Mashonas noemen, doch hun eigenlike naam is de Makarangas. Dit land heeft een zeer wonderlike geschiedenis gehad, waarvan we ongelukkig nog 't rechte niet weten en misschien nooit zullen weten. Meer dan 2000 jaar geleden kwam in dit land een volk, dat hier rijke goudmijnen vond en er een kolonie stichtte. Waar dit volk vandaan kwam, is nog niet uitgemaakt. Sommige geleerden menen, dat dit volk uit Arabië kwam, en dat dit het land van Ophir en van de Koningin van Scheba was, dat zo dikwels in de Bijbel genoemd wordt. Anderen denken dat deze mensen uit Indië kwamen. Hoe dit ook zij, het is zeker dat dit volk vrij beschaafd was, want hun sterke, van klip gebouwde gebouwen

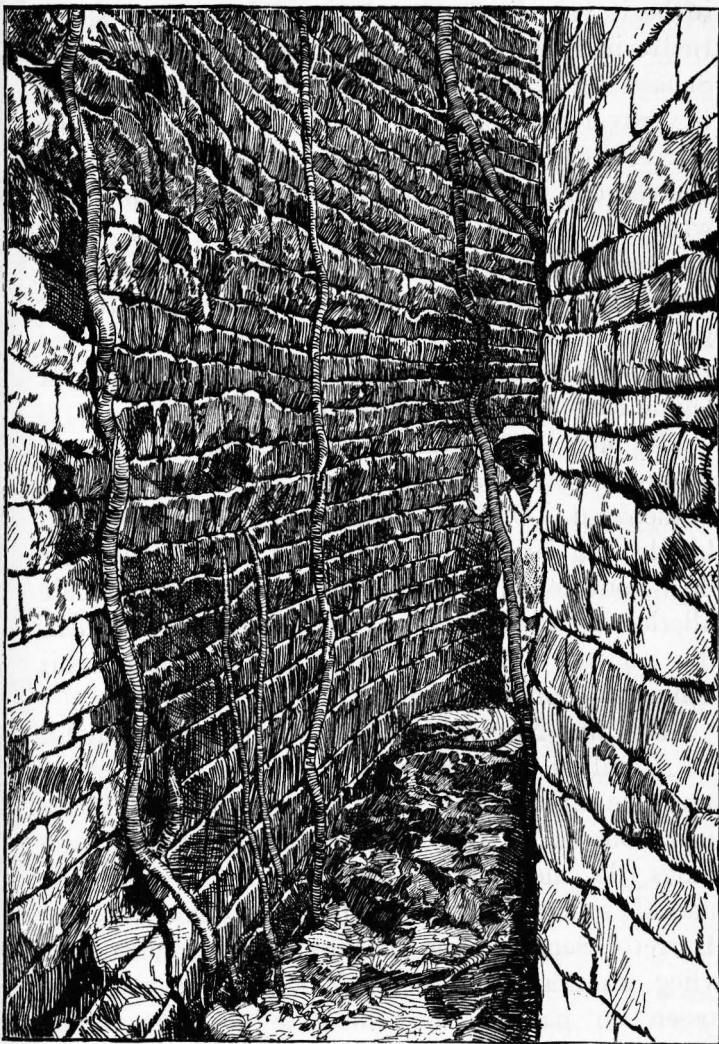
bestaan deels nog, en ze schijnen 't goud op stelselmatige wijze ontgonnen te hebben.

Dit volk verdween echter uit Afrika. Niet onmogelijk zijn ze verjaagd geworden door grote horden Kafferstammen, die van 't noorden kwamen.

Omtrent het jaar 800 na Christus vestigden zich een aantal Arabieren langs de Oostkust van Afrika en stichtten er verschillende koninkrijkes. Ze dreven handel met de Kaffervolken en ook met Indië. Inmiddels had zich tussen de Limpopo en de Zambesi een groot kafferrijk gevormd. Het hoofd of de Keizer van dat rijk heette de Monomotapa, en hij had z'n hoofdkraal te Zimbabye, waar de overblijfselen waren van het oude volk, dat de goudmijnen bewerkte. De Kaffers groeven nog naar goud, en vonden dit edele metaal ook in 't zand van de rivieren, en 't schijnt dat in de oude tijden er een aanzienlijke handel in goud bestond tussen hen en de Arabieren.

Omtrent het jaar 1500 begonnen de Portugezen zich neer te zetten aan de Oostkust van Afrika. Zij veroverden een aantal steden van de Arabieren, aan de kust, zoals Sofala, Quilimane, Kilwa en Melinde en drongen ook 't binnenland in, door de Zambesi op te varen en forten op te richten te Sena en Tete aan de oevers van deze rivier.

Door middel van de inboorlingen bereikten de meest wonderlijke verhalen over de rijkdom van 't koninkrijk van de Monomotapa de Portugezen, en ze werden al meer en meer begerig om

DE DUBBELE MUREN VAN ZIMBABWE VAN BINNEN GEZIEN.

(Uit Bent's "*The Ruined Cities of Mashonaland.*")

in bezit van dit goudland te geraken. Ten slotte rustte in 1569 de toenmalige koning van Portugal, Sebastiaan I, een ekspeditie uit om Monomotapa te veroveren en gaf het bevel hierover aan Francisco Barreto, een bekwaam veldheer, die vroeger reeds Goeverneur in Indië, doch nu een man op jaren was. In een sterke vloot, bemand door bijna duizend soldaten, vertrok hij naar Oost-Afrika, en bereikte Mozambique. Bij hem was een priester van de Jezuiten, Vader Monclaro geheten, wie z'n raad Barreto gelast werd te volgen. Dit echter leidde tot veel onaangenaamheden.

In Mei 1570 landde Barreto aan de kust en begon de voorbereidselen voor de tocht naar 't binnenland. Op raad van Vader Monclaro zou hij de weg langs de Zambesi nemen, en voor dat doel bouwde hij 'n aantal schuiten en verzamelde allerlei lastdieren, ossen, ezels en zelfs kamelen, die hij uit Arabië liet komen. Ook huurde hij een aantal inboorlingen.

Het was November 1572 toen Barreto eindelijk de Zambesi opvoer, wat zeer langzaam ging, want de stroom was sterk, en men moest dikwels met touwen de boten opslepen. De koorts, die langs de moerassige kusten heerste, deed een aantal soldaten sterven, doch eindelijk bereikte Barreto Sena. Hier heerste de tsetsevlies, een vlieg waarvan de beet dodelijk is voor vee. De ossen en paarden begonnen te sterven, en de Portugezen, die de oorzaak niet kenden, kwamen eindelijk op de gedachte dat de Arabieren te Sena

de dieren vergiftigd hadden. Uit wraak brachten ze 'n aantal van de voornaamste Arabieren op de meest wreedaardige wijze ter dood, maar natuurlijk deed dit de ziekte niet ophouden. Ook bleven de koortsziekten aanhouden, en sleepten onder anderen de zoon van Barreto zelf ten grave.

De Monomotapa zond nu een bode naar Barreto, waarop hij hem vriendschap aanbood, op voorwaarde dat de Portugezen een sterke Kafferstam in het zuiden, die tegen de Monomotapa was opgestaan, zou ten onder brengen. Barreto nam dit aanbod aan. Hij liet z'n zieken en 'n deel van z'n manschappen aan de oevers van de Zambesi, en trok met de rest van z'n leger zuidwaarts naar het land van de Mongas, zoals de oproerige Kafferstam heette.

Deze Mongas zijn misschien de voorouders geweest van de tegenwoordige Zulus; in alle geval vochten ze op dezelfde wijze en met dezelfde taktiek en wapens als de Zulus 't later deden. Barreto ontmoette spoedig een groot leger, dat hij op 12,000 man schatte. Ze deden een aanval op de Portugezen, en vormden twee hoornen om hun vijand te omringen. In het gevecht werden ze geleid door een tovenares, die een soort poeder in de lucht wierp, zeker met 't doel om de Kaffers voor de Portugese wapenen onschadelijk te maken. Doch Barreto was goed voorzien van geschut en vuurwapenen; en schoon de Kaffers met een bewonderenswaardige heldemoed vochten, waren ze niet tegen 't moorddadige vuur van de Portugezen

bestand en sloegen eindelijk op de vlucht. Duizenden doden bedekten 't slagveld : in de voorste rijen lag ook de tovenares. De Mongas waagden echter nog een poging en deden met 'n grote overmacht een aanval op het versterkte lager van Barrêto. Toen ze hier ook vele duizenden verloren, gaven ze de moed op en smeekten om vrede, hetgeen toegestaan werd.

Nu moest Barreto de terugweg aanvaarden naar de Zambesi. Z'n mannen waren uitgeput en hij had vele gewonden en zieken ; hij had gebrek aan levensmiddelen en ook aan water ; de terugtocht was dan ook erg noodlottig, daar nauweliks de helft van 't leger de rivier bereikte.

Daar aangekomen hoorde hij, dat z'n onderbevelhebber in Mozambique in opstand tegen hem dreigde te komen, en hij ging dus zo snel als hij kon daaheen terug, om de zaken aldaar te regelen. Hierop ging hij terug naar z'n leger te Sena. Hij vond dat leger zo goed als vernietigd door de koortsen ; slechts vijftig man waren in staat hun bevelhebber te ontvangen. Dat was 't overschot van een van de grootste en best uitgeruste ekspedities ooit door Portugal naar Oost-Afrika gezonden.

De dappere Barreto, die zoveel lauweren in Indië en elders had gewonnen, stierf als een oud man te Sena aan een gebroken hart. Tot bijna aan z'n dood werd hij door Vader Monclaro met verwijtingen overladen.

Z'n opvolger bereikte na heel wat moeite de goudmijnen bij Zimbabye. Doch 't bleek dadelik

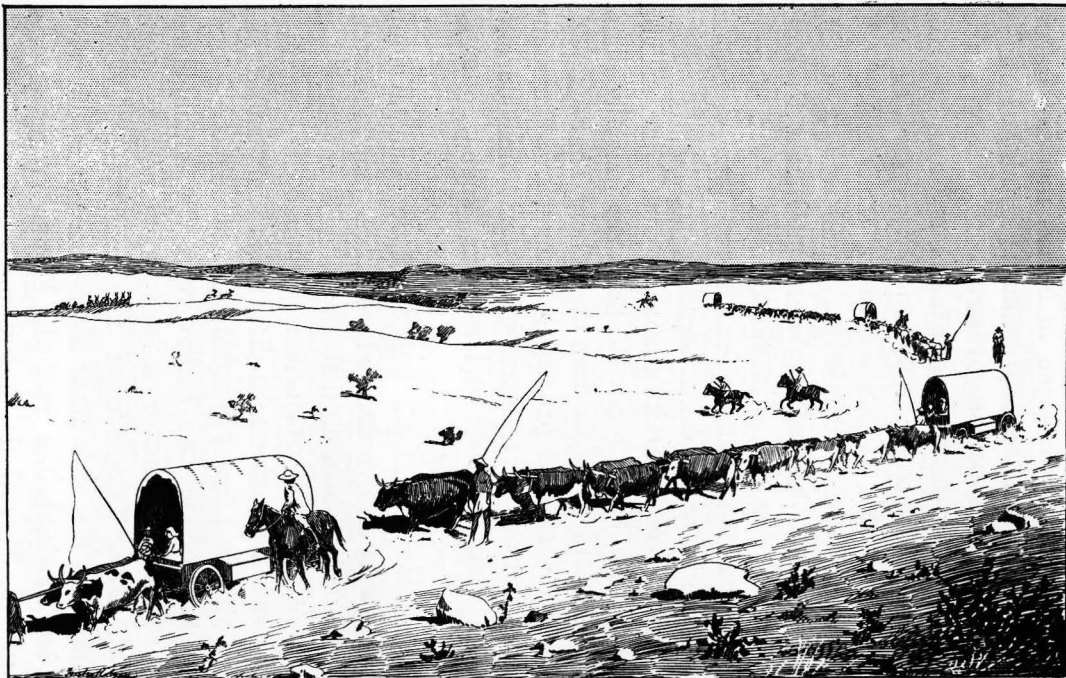
dat al de verhalen van de rijkdom van die goudmijnen verduidelijkt waren. Men vond slechts nog enkele mijnen, die op een zeer eenvoudige wijze bewerkt werden, en die weinig goud opleverden. De Monomotapa, zwichtende voor de overmacht, onderwierp zich aan de Portugezen en nam zelfs het Roomse geloof aan. Op de duur konden de Portugezen echter geen stand houden in het onrustige en ongezonde land. Daarbij kwam dat Portugal in Europa al meer en meer zijn macht verloor. Maar toch maakte Portugal nog jaren lang aanspraak op Mashonaland. In 1839 echter kwam Umsilikats, de Koning van de Matabele, die door de Emigrante Boeren uit de Transvaal was verdreven, zich ten oosten en noorden van de Mashonas nederzetten, en spoedig waren de arme Mashonas in 'n toestand van vreselijke slavernij gebracht en werden zij de prooi van de bloeddorstige krijgers van Umsilikats. Onder zijn zoon Lo-Bengula ging het hun niet beter, totdat eindelijk in 1893 de Chartered Kompanjie de macht van de Matabele verbrak, en de Mashonas of de Makarangas nu in vrede hun land kunnen bewonen en tans een der meest belangwekkende Kafferstammen van Zuid-Afrika uitmaken.

HOOFDSTUK XVII

Een bladzijde uit de Grote Trek

SCHOON Simón van der Stel reeds in 1686 gehoord had van de grote rivier, die zich in het noorden van Zuid-Afrika in de Atlantiese Oceaán uitstortte, duurde het nog vele jaren voor de blanken die rivier bereikten en daarmee bekend werden. De eer van werkelijk die rivier ontdekt en onderzocht te hebben komt toe aan Kolonel Gordon, een bevelhebber van de troepen van de Oost-Indiese Kompanjie te Kaapstad, die van Schotse familie was, doch in Holland geboren. Hij, en een Engelse reiziger, Paterson, deden³ in 1779 een reis naar het noorden en bereikten de grote rivier ergens tussen Colesberg en Hope Town. Ze noemden die rivier toen de Oranjerivier, naar het Vorstenhuis van Oranje, waaruit de Stadhouders van de Hollandse Republiek ontsproten waren.

Het schijnt dat reeds kort na 1800 de Grensboeren in het noorden van het toenmalige distrikt Graaff Reinet de gewoonte hadden om, als het zeer droog werd, met hun vee over de Oranjerivier te trekken, en daar te weiden op de heerlijke grasweiden ten noorden van de rivier, waar ze ook veel wild vonden. Omstreeks 1820 trok een Grikwa-stam, die nabij 't tegenwoordige Kimberley had gewoond de Vaalrivier over en vestigde zich in de streek rondom het tegenwoordige dorpje Philippolis, waar kort daarna een Zendingstatie opgericht werd.

UIT DE DAGEN VAN DE GROTE TREK.

In 1822 begon het Zulu opperhoofd Tshaka zijn verdelgingsoorlogen in Natal, met het gevolg dat enige van de voornaamste Natalse stammen het Drakengebergte overtrokken en een aanval deden op de inboorlingenstammen die in het land woonden, dat we nu de Oranje Vrijstaat en Basutoland noemen. Deze stammen trokken nu zelfs westwaarts, moordende en plunderende, en het gehele land tussen de Vaal en Oranje Rivieren werd in een woestijn herschapen. Men zag er niets dan verwoeste kralen, waar talloze menselijke geraamten te verbleken lagen.

Eerst in 1830 kwamen de overblijfselen van enige stammen terug. Moshesh, een jong Bechuana opperhoofd, vestigde zich op de berg Thaba Bosigo en legde daar de grondslag van een nieuwe stam, de Basutos. Een Barolong opperhoofd, Maroko, nam bezit van een andere berg, Thaba Nchu en leefde daar rustig.

In het jaar 1833 was er in de Kaap Kolonie heel wat ontevredenheid onder de Hollandssprekende Grensboeren met de Engelse regering, en waren er reeds verscheiden personen die begonnen te denken, dat men maar liever 't land moest uitgaan om van de Engelsen ontslagen te worden.

Er woonde toen in het verre Oosten, niet zeer ver van Grahamstown, een boer met de naam van Louis Triegaard of Trichardt. Hij was een man van een ruw maar dapper karakter, die reeds veel moeilijkheden met de Engelse regering had gehad. Terwijl de andere mensen de zaken nog

THABA BOSIGO.

Hij verkocht de plaats die hij bewoonde, en kocht voor de opbrengst ervan levensmiddelen, kruit,

lood, en een paar goede sterke wagens. Er waren verscheiden van z'n vrienden en naburen die z'n voorbeeld volgden, en binnen korte tijd was er een gehele trek bijeen, die in Desember 1833 de Kaap Kolonie verliet. Die trek bestond uit de volgende personen :

Louis Triegaard, vrouw en vier kinderen.

Carel Triegaard, vrouw en twee kinderen.

Hendrik Botha, vrouw en vijf kinderen.

J. Pretorius, vrouw en vier kinderen.

G. Scheepers, vrouw en negen kinderen.

H. Strijdom, vrouw en vijf kinderen.

J. Albrecht, vrouw en vijf kinderen.

Daniel Pfeiffer.

Te zamen dus 49 blanke personen, die 16 wagens bij zich hadden, behalve een aantal Hottentotse dienstboden en heel wat vee.

De streek, waar men heen trok, was geheel onbekend, maar het algemene plan schijnt geweest te zijn om te trekken naar de buurt van Delagoa Baai in het Portugese grondgebied, waar men dan niet alleen ontslagen zou zijn van de Engelse regering, doch tevens een onafhankelijke haven zou hebben om goederen in te kopen.

Men trok dus naar de Oranjerivier; maar vóór men die bereikte, ontmoette men nog een andere trek. Deze stond onder het bevel van zekere Jan van Rensburg en telde de volgende familieën :

Jan van Rensburg, vrouw en vier kinderen.

S. Bronkhorst, vrouw en zes kinderen.

G. Bronkhorst, vrouw en één kind.

G. Bronkhorst jr en vrouw.

Jakobus de Wet en vrouw.

F. van Wijk, vrouw en twee kinderen.

Piet Viljoen, vrouw en zes kinderen.

H. Aukamp, vrouw en drie kinderen.

N. Prins, vrouw en acht kinderen.

M. Prins ;

Tezamen 49 blanke personen.

De gehele trek bestond nu uit 30 wagens, 98 blanke personen en zowat 100 gekleurde dienstboden.

Nadat men de Oranjerivier over was, schijnt men dicht langs het Drakengebergte te hebben gehouden, in de hoop een overgang naar het oosten te vinden. Maar geen voor wagens begaanbare

weg bood zich aan, en men bleef noordwaarts trekken. De trek ging zeer langzaam; het veld was goed; er was overvloed van wild en Kaffers schenen er niet te zijn.

In Mei 1836, twee en een half jaar nadat men de Kaap Kolonie verlaten had, bereikte men eindelijk een bergachtige streek, waar rijke zoutpannen gevonden werden, die men dan ook de naam van Zoutpansbergen gaf. Hier bleef de trek een tijd lang vertoeven. Maar ten slotte werd Jan van Rensburg haastig en wilde hij de Portugese Kolonie bereiken; hij nam afscheid van Louis Triegaard en trok weg in oostelijke richting.

Nooit werd weer iets van de arme Jan van Rensburg gehoord. Men vermoedt echter, dat zij op hun weg door een stam zogenaamde Knobneus-Kaffers werden aangevallen, die ze allen of bijna allen vermoordden. In het jaar 1867 werden bij een van de Transvaalse Landdrosten twee blanken gebracht, die onder de Kaffers in de Zoutpansberg werden gevonden. Het was duidelijk dat ze blanken waren, doch ze konden niets dan Kaffers spreken, wisten niet wat hun oorspronkelijke namen waren, en herinnerden zich niets van hun jeugd. Men kwam dus tot het besluit dat deze twee arme, verdierlikte wezens, als heel kleine kinderen of zuigelingen tot de trek van Jan van Rensburg hadden behoord, en hun leven om de een of andere reden gespaard was. Dat was het lot van de eerste trek; reeds de eerste pagina van de Geschiedenis van de Grote Trek is met bloed bevlekt. Louis